

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Styrelsens berättelse över förbundets verksamhet 2013

Styrelse från årsmötet 2013

Ordförande

Pia Wårdsäter (till årsmötet 2015)

1:e vice ordförande

Marie Andersson (till årsmötet 2016)

2:e vice ordförande

Tom Teljer (till årsmötet 2015).

Skattmästare

Anders Blomqvist (till årsmötet 2016)

Ständig sekreterare

Håkan Liby

Ledamöter

Kerstin Forss (till årsmötet 2015)

Eva Wikström (till årsmötet 2016)

Karl-Erik Berglin (till årsmötet 2016)

Claes Erlandsson (till årsmötet 2014)

Göran Ulväng (till årsmötet 2014)

Britt-Marie Strand (till årsmötet 2014)

Ann-Mari Hagman (till årsmötet 2014)

Anneli Stenberg Weinert (till årsmötet 2015)

Arbetsutskott

Ordföranden, förste vice ordföranden,
andre vice ordföranden, skattmästaren och
sekreteraren.

Revisorer

Maria Wigenfeldt, Öhrlings

PriceWaterHouseCoopers

Staffan Lundqvist

Revisorssuppleanter

Karl Norstedt, Öhrlings

PriceWaterHouseCoopers

Arne Nygren

Valberedning

Anna-Gretha Eriksson (sammankallande)

Ove Larsson

MaryAnn Olarsbo

Representant för Sveriges Hembygdsförbunds förtroenderåd

Tom Teljer

Ombud till Sveriges Hembygdsförbunds årsstämma 2013

Tom Teljer

Kerstin Forss

Britt-Marie Strand

Styrelsen har hållit fem protokollförda sammanträden och arbetsutskottet har sammanträtt vid fem tillfällen under året.

Antalet hembygdsföreningar anslutna till Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund var den 31 december 2013 79 st. och medlemsantalet 15 720. År 2012 var föreningarna 78 st.

Enskilda medlemmar utgjorde den 31 december 2013

Betalande	586	(2012: 610)
Ständiga	47	(2012: 48)
Hedersledamöter	5	(2012: 5)
Medaljörer	28	(2012: 26)
Summa	666	(2012: 689)

Ekonomi

På styrelsens uppdrag har förbundets kapitalplaceringar ombesörjts av skattmästare Anders Blomqvist i samverkan med E Öhmans junior Fondkommission AB i Stockholm. Stiftelsen Upplandsmuseet har enligt i stadgarna föreskrivet avtal med förbundet svarat för medlemsregistrering, uppbörd av medlemsavgifter till förbundet och Sveriges Hembygdsförbund, värvning av nya medlemmar, meddelandeservice, årsboksredaktion, service till anslutna föreningar samt för den löpande ekonomiadministrationen med redovisning, betalservice, årsbokslut, budgetunderlag och rapporte-

ring till styrelse och ledamöter. Den ekonomiska förvaltningen framgår av balans- och resultaträkningen för 2013.

Stiftelser

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har förvaltningsansvar för åtta stiftelser. Enligt stiftelselagens bestämmelser lämnas separata årsredovisningar för dessa. Stiftelserna är följande: Hilmer Åbergs fond, Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond, Nils och Barbro Sundquists minnesfond, Upplandskretsen för hembygdsvårds fond, Ola Ehns minnesfond, Elisabeth Wensters minne, Hilda och Algot Blankfelts fond för uppländsk folkmusik, samtliga samförvaltade samt Stiftelsen Constance Anderssons donationsfond.

Constance Anderssons donationsfond och Hilmer Åbergs fond har Upplandsmuseet som destinatar. Medlen skall huvudsakligen användas till utökande, vård och omhändertagande av museets samlingar, men också till museets verksamhet.

Vinterting

Förbundets vinterting för hembygdsföreningarna i Uppland hölls söndagen den 3 februari på Marketenteriet, Eklundshof, Uppsala. Drygt 50 personer deltog från 23

hembygdsföreningar. Vintertinget öppnades av förbundets ordförande Pia Wårdsäter. Programmets huvudpunkt var Kristina Berglunds föredrag "Soldattorp i Uppland" som följdes av frågor som de intresserade föreningsrepresentanterna ställde.

Tom Teljer informerade under rubriken "Dags att se över våra stadgar" med förbundets grundsyn som utgångspunkt och sekreteraren gav aktuell information från det regionala förbundet. Därefter serverades kaffe och smörgås och deltagarna kunde samtala i mindre grupper kring aktuella frågeställningar som Tom Teljer hade utarbetat till dagens möte.

Disa Gilles pris

Disa Gilles pris för föredömlig insats inom uppländsk hembygdsvård tilldelades Lagunda hembygdsförening. Styrelsen delgav Vintertingets deltagare följande motivering: "Priset motiveras av hembygdsföreningens värdefulla insatser på friluftsmuseet Kvekgården med att bedriva program- och visningsverksamhet för besökare samt att svara för tillsyn över och vårda området, byggnaderna och inventarierna."

Textilvårdskurs

Lördagen den 31 mars arrangerades kursen "Varsam vård av våra textilier" i Studieförbundet Vuxenskolans lokaler i Uppsala. Med-

verkande föreläsare var f.d. hemslöjdskonsulent Linnéa Rothquist Ericsson som visade och berättade om linneskåpets textilier och Håkan Liby som gav grundläggande råd om vård och förvaring av hembygdsgårdens textila samlingar. Kursen lockade 16 personer.

Årsmötet 2013

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds årsmöte 2013 ägde rum lördagen den 20 april i Bälinge församlingsgård med Bälinge hembygdsförening som värd och arrangör.

Under förmiddagen bjöd värdföreningen årsmötesdeltagarna på ett intressant kulturprogram som inleddes med kaffe och smörgås i församlingssgården. Deltagarna indelades sedan i grupper som visades runt av föreningsmedlemmar. Fyra närbelägna sevärigheter besöktes under rundvandringen: "Bakomstugan", skolmuseet, kyrkan och lantbruksmuseet. Kulturprogrammet avslutades med lunch i församlingssgården.

Till ordförande för efterföljande årsmötesförhandlingar valdes Gunnar Thollander. Årsmötets huvudfråga var att för andra gången besluta att anta nya stadgar. Årsmötet avslutades med eftermiddagskaffe.

Årsmötet var mycket välbesökt. Cirka 90 ombud för hembygdsföreningar och enskilda medlemmar var närvarande vid årsmötesförhandlingarna.

Vårutflykt och vårstämma

Årets vårutflykt hade som genomgående tema Dalälvens kulturmiljöer i norra Uppland med besök i Marma, Älvkarleby och Söderfors bruk.

Flottarkojan vid Marmafjärden är ett nytt besöksmål som beskriver flottningens historia i nedersta delen av Dalälven med hjälp av bilder, föremål och inte minst platsen som sådan. En stor brygga i Marmafjärden är hopbyggd med kojans. Initiativtagare till flottarkojan är Marmasonen Jarl Holmström som också var ciceron.

Marma läger är en karaktäristisk militäranläggning från 1800-talets slut med en successiv utveckling till våra dagar. Lägre har kulturhistoriskt intresse genom sin välbevarade bebyggelse. Jarl Holmström visade och berättade initierat om anläggningen och deltagarna fick också möjlighet att se några intressanta interiörer.

Vårstämman hölls i den välbevarade folk rörelsebyggnaden Folket Hus i Marma som fortfarande fungerar som samlingslokal i samhället. Efter sedvanliga förhandlingar och val av ombud för de enskilda medlemmarna tillkännagjordes vem som tilldelats årets förtjänstmedalj: Kenth Hansson, Heby. Han hade tyvärr inte möjlighet att delta vid Vårstämman varför överlämnandet av medaljen får ske vid ett senare tillfälle.

Lunchen intogs på det anrika Turist-

hotellet, Älvkarleby, byggt 1897, som i sig är en sevärdhet.

Resan gick vidare till Söderfors bruk. Bruket anlades vid Dalälvens nedre lopp 1676 av bergsmästaren Claes Depken. Enligt privilegiebrevet skulle bruket förse den svenska örlogsflottan med ankare. Under "bruksaren" Gunnar Thollanders ledning vandrade deltagarna längs bruksgatan samt besökte Ankarsmedjan och Änkehuset.

Medaljör

Kenth Hansson är registrator/kommunarkivarie i Heby kommun och har vid sidan av yrkesrollen engagerat sig i kommunens historia och varit en stor inspiratör, kunskapsförmedlare och folkbildare. Framförallt har han aktivt arbetat för att samla in arkiv och material till kommunarkivet, på ett sätt som inte är vanligt. Bruks- och gårdsarkiv, kartor, fotografier, skyltar med mera är exempel på vad som ryms i kommunarkivet, samt i den filial som han byggt upp i Morgongåva.

Kenth Hansson har under lång tid varit mycket aktiv inom hembygdsrörelsen och bland annat hållit ett stort antal föredrag genom åren, dels för ordsbor, dels för besökande. Kommunarkivet och filialen i Morgongåva är alltid tillgängliga för besökare, och Kenth finns ständigt där och delar med sig av sina kunskaper. Särskilda arkiv-

dagar lockar många besökare. Framförallt har Kenth Hansson forskat och publicerat skrifter och artiklar i stor omfattning. Som exempel kan nämnas ett antal skrifter om Hebytraktens gårdar och sevärdheter, bland annat om Skattmansö och många av byarna.

Höstutflykt

Söndagen den 22 september arrangerades årets höstutflykt. Intresset var stort och en något större buss än vanligt lämnade S:t Eriks torg på morgonen.

Det första besöksmålet tilldrog sig ett särskilt stort intresse, nämligen den pågående arkeologiska undersökningen i Gnista, strax söder om Uppsala. Upplandsmuseet och SAU svarade för undersökningen av högen och gravarna från yngre järnålder och tidig medeltid. Gnistahögen, numera borttagen, var med sina 17 x 3 m en av de största som undersökts i Uppland på 70 år. Projektledaren Andreas Hennius, Upplandsmuseet, visade och berättade för en påtagligt engagerad publik.

Resan gick vidare mot Morkarla och Jularbomuseet i Rasten. Initiativtagaren, kännaren, entusiasten och samlaren Håkan Pettersson berättade livfullt om spelmansgiganten Calle Jularbon och illustrerade berättelsen med musikinslag. Därefter fick deltagarna ta del av museets stora samling av bilder, trycksaker och föremål som speg-

lar Calle Jularbos liv och artisteri. I denna miljö fick vi också tillfälle att inta medhavd matsäck.

Valö-Forsmarks hembygdsgård vid Vigelsboäng var nästa besöksmål. Det är en av länets större hembygdsgårdar med många intressanta byggnader och stora samlingar. Hembygdsföreningens medlemmar serverade inledningsvis kaffe och bröd och informerade samtidigt om föreningens verksamhet. Därefter kunde utflyktsdeltagarna i egen takt besöka byggnaderna och ta del av utställningar och föremålssamlingar. Inte minst det föredömligt inredda textilrummet väckte stort intresse. Föreningens medlemmar fanns på plats i husen för att informera och svara på frågor.

Utflyktsdagens program avslutades med ett besök i Valö kyrka. FD Pia Bengtsson Melin visade den intressanta kyrkan, rikt utsmyckad med medeltida inventarier och målningar från 1520-talet, utförda av Örjan målare. Det var i synnerhet de fantastiska målningarnas rika bildvärld som stod i centrum för Pia Bengtsson Melins fängslande presentation.

Hus med historia

En studieresa med koppling till byggnadsvårdsprojektet Hus med historia, arrangerades av länsstyrelsen och Upplandsmuseet den 31 maj. Resans tema var kvarnar med

kulturhistoriskt värde. Ett perspektiv som belystes under resan var kvarnmiljöer som resurs i hembygdsföreningarnas pedagogiska verksamhet.

Primus för hembygdsföreningar

Upplandsmuseet och Kultur IT-Sverige har under året arbetat vidare med pilotprojektet Primus för hembygdsföreningar. Avsikten är att testa hur museidatabasen Primus kan anpassas för hembygdsföreningarnas behov. Det gäller i första hand registrering och digitalisering av bild- och föremålssamlingar och i förlängningen publicering på webbplatsen DigitaltMuseum.

Hembygdsmässa

I samband med Kulturnatten i Uppsala den 14 september, arrangerade förbundet en Hembygdsmässa på Upplandsmuseets gård vilket innebar att hembygdsföreningar som så önskade kunde presentera sin verksamhet, dela ut informationsmaterial och försälja varor. Upplandsmuseet tillhandahöll marknadsstånd. Tre hembygdsföreningar samt förbundets styrelse medverkade vid Hembygdsmässan.

Temakväll om samlande

Länets hembygdsföreningar inbjöds till temakvällen "Att samla med eftertanke" den 3 oktober på Upplandsmuseet med museichef Håkan Liby som föreläsare. Avsikten var att inspirera föreningarna till att ställa grundläggande frågor till sig själva som: Vad är syftet med samlingarna och föreningens samlande? Kan man tacka nej till gåvor? Är det möjligt att gallra?

Kvällen inleddes med en betraktelse över samlandet som lust och besatthet, från kabinettsskåpets alla kuriösa föremål till Mus-Olles samlande på allt från fingerborrar till torkade möss. Naturligtvis belystes också Artur Hazelius idéer att samla, grundtanken med Nordiska museet och Skansens samlingar av gårdar och hus.

Vackert, helt och rent samt gärna egenartat och märkligt är kriterier som legat till grund för museernas samlande. Detta synsätt är förklaringen till att enkla, slitna vardagsföremål ofta saknas medan det finns gott om praktföremål som knappast använts. Vissa föremålsgrupper är ofta överrepresenterade i kulturhistoriska samlingar, till exempel spinnrockar och mangelbräden.

Temakvällen mynnade ut i en diskussion om hur hembygdsföreningarnas föremålssamlande kan styras med hjälp av ett genomtänkt styrdokument som grundar sig på en insamlingspolicy som styrelsen fattat beslut om. Först måste föreningen ta ställ-

ning till några avgörande frågeställningar: Vad säger stadgarna? Varför samlar vi? För vem/vilka samlar vi? Vad ska samlingarna berätta? Kan vi åta oss långsiktigt ansvar? Har vi plats? Har vi tid att ta hand om föremålen? Vad händer med samlingarna om föreningen läggs ned/upplöses?

Som avslutning presenterades två konkreta exempel på hur ett styrdokument kan se ut. Kanske den viktigaste punkten är att fastslå att någon/några medlemmar ansvarar för samlandet med mandat att tacka nej när föreningen får erbjudanden om gåvor som inte motsvarar den policy man tagit ställning till.

Drygt 50 personer hade hörsammat förbundets inbjudan till temakvällen om samlande, vilket visar att frågan är av stort intresse för många av våra föreningar.

Stipendier

Under året utlyste Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund stipendier ur fyra fonder. Vid årets sista sammanträde beslutade styrelsen att utse följande stipendiater:

Pia Bengtsson Melin, 170 000 kr ur Stiftelsen Ola Ehns minnesfond. Albin Karlsson och Pontus Eriksson, 35 000 kr var ur Stiftelsen Hilda och Algot Blankfelts minnesfond för uppländs folkmusik. Järlåsa hembygdsförening 150 000 kr och Enkö-

pings Stads Hembygdsförening 20 000 kr ur Stiftelsen Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond.

Ingen ansökan hade inkommit till utlyst stipendium ur Stiftelsen Nils och Barbro Sundquists minnesfond.

Arbetsutskottet

Arbetsutskottet har, i överensstämmelse med stadgarna, svarat för löpande förvaltning enligt styrelsens bestämmelser. Följaktligen har AU förberett styrelsesammanträden, Vinterting och årsmöte.

Hemsida

Isa Orsborn, Upplandsmuseet, har ansvarat för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds hemsida. Under hösten deltog Isa Orsborn och Kenth Wessberg, Upplandsmuseet, i en utbildning arrangerad av Sveriges Hembygdsförbund gällande den nya portalens idé och utformning.

Publikationer

I slutet av året utgavs årsboken UPPLAND 2013 med landsantikvarie Håkan Liby som redaktör. Årgången innehöll totalt fyra artiklar: Sankt Göransgruppen i Storkyrkan

i Stockholm av Herman Bengtsson, "En märckvärdig Fogelkammare, med allehanda lefvande Svenska foglar" av Ingvar Svanberg, Medeltida modernist? Olle Hjortzberg och det uppländska muralmåleriet av Pia Bengtsson Melin samt Östra gravfältet – Gamla Uppsalas okända gravfält av Malin Lucas och Robin Lucas.

Två nummer av medlemsbladet Meddelanden har utgivits med Håkan Liby som redaktör. Från och med nr 1/2013 trycks medlemsbladet i färg.

Kvekgården

Friluftsmuseet Kvekgården i Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Styrelsen beslutade att också säsongen 2013 uppdra åt Lagunda hembygdsförening att svara för tillsyn, öppethållande, bokningar och visningar på Kvekgården. Föreningen arrangerade även ett antal programaktiviteter under sommarsäsongen, bland annat nationaldagsfirande den 6 juni och ett skolprojekt om livet på en bondgård förr i tiden.

Kvekgården hade totalt 822 besökare under verksamhetsåret.

Byggnadsvårdinsatser i form av omläggning av halmtak, utfördes även sommaren 2013 av Eje och Erik Arén. Länsstyrelsen bistod med byggnadsvårdsbidrag motsvarande 90 % av totalkostnaden.

Kvekgården är byggnadsminne enligt kulturminneslagen. Anläggningens status som byggnadsminne kräver hög trovärdighet i utförande samt i val av traditionella material vid fortlöpande åtgärder på byggnaderna.

Upplandsmuseet och hembygdsrörelsen

Upplandsmuseet svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli, medlemsregister och redaktion.

För kontakten med hembygdsföreningarna svarar Upplandsmuseets tjänstemän. Antikvarierna har hållit kontakt med föreningarna genom personliga besök, föredrag och rådgivning. Museets samtliga avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande, vilket innebär att föreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls- och fotosamlingar samt pedagogisk verksamhet.

Stiftelsen Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster (förbundskansli), redaktionellt arbete, förlagsverksamhet, försäljning samt musei-service till förbundet.

Upplandsmuseet förvaltar och svarar för vård och underhåll av byggnadsminnet Kvekgården som ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

I Upplandsmuseets styrelse representerades förbundet av en ordinarie ledamot, Stig Hedlund och en suppleant, Marie Andersson.

Landsantikvarien är sekreterare och föredragande i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse.

Pia Wårdsäter
ordförande

Håkan Liby
sekreterare

Vår revisionsberättelse har avgivits

Maria Wigenfeldt

Staffan Lundqvist